

ARAS

TÜRKİYE ESKİ YAKIN DOĞU ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF ANCIENT NEAR EASTERN STUDIES

ARAS TÜRKİYE ESKİ YAKIN DOĞU ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
TURKISH JOURNAL OF ANCIENT NEAR EASTERN STUDIES

TUJANES

2019 / 1

ARAS TÜRKİYE ESKİ YAKIN DOĞU ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
TURKISH JOURNAL OF ANCIENT NEAR EASTERN STUDIES

İĞDIR ÜNİVERSİTESİ
Adına İmtiyaz Sahibi
Prof. Dr. Mehmet Hakkı ALMA

Editörler / Editors
Rıfat KUVANÇ
Bilcan GÖKCE

Grafik Tasarım / Graphic Design
Rıdvan YILDIZ

ISSN: 2651-4788

Baskı / Printing
Ege Üniversitesi Rektörlüğü Basımevi Müdürlüğü
No: 172/134 Kampüs / Bornova, İzmir
Tel : 0232 311 20 59 e-mail: bsmmd@mail.ege.edu.tr

Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 18679
Basım Tarihi / Publication Date: 30 Aralık 2019

Aras Türkiye Eski Yakın Doğu Araştırmaları Dergisi uluslararası hakemli bir dergi olup, yılda bir kez yayınlanmaktadır.

Yazışma Adresi / Correspondence Address
Aras Türkiye Eski Yakın Doğu Araştırmaları Dergisi Editörlüğü
İğdır Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 76000 Merkez-İğdır, Türkiye
Faks: +90 476 223 00 17 Tel.:+90 476 223 00 10/4635
e-mail: tujanes@gmail.com

ARAS TÜRKİYE ESKİ YAKIN DOĞU ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
TURKISH JOURNAL OF ANCIENT NEAR EASTERN STUDIES

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Mehmet İŞIKLI
Doç. Dr. Erkan KONYAR
Doç. Dr. İsmail BAYKARA
Dr. Öğr. Üyesi Rıfat KUVANÇ
Dr. Öğr. Üyesi Bilcan GÖKCE
Dr. Öğr. Üyesi Bülent GENÇ

Bilim Kurulu / Editorial Advisory Board

Prof. Dr. Altan ÇİLİNGİROĞLU (İzmir)
Prof. Dr. Gülriz KOZBE (Batman)
Prof. Dr. Kemalettin KÖROĞLU (İstanbul)
Prof. Dr. Andreas SCHACHNER (İstanbul)
Prof. Dr. Mehmet İŞIKLI (Erzurum)
Prof. Dr. A. Tuba ÖKSE (Kocaeli)
Prof. Dr. Rainer Maria CZICHON (Uşak)
Prof. Dr. Bahattin ÇELİK (İğdır)
Prof. Dr. Goderdzi NARIMANISHVILI (Tbilisi)
Prof. Dr. Hasan BAHAR (Konya)
Prof. Dr. Stephan KROLL (München)
Prof. Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU (Erzurum)
Doç. Dr. Erkan KONYAR (İstanbul)
Doç. Dr. Ali OZAN (Denizli)
Doç. Dr. Haluk SAĞLAMTİMUR (İzmir)
Doç. Dr. İsmail BAYKARA (Van)
Doç. Dr. Metin ALPARSLAN (İstanbul)
Doç. Dr. Mahmut AYDIN (Batman)

YAYIN HAYATINA BAŞLAYAN YENİ BİR ARKEOLOJİ DERGİSİ:

Aras Türkiye Eski Yakınoğu Araştırmaları Dergisi

Turkish Journal of Ancient Near Eastern Studies

Iğdır Üniversitesi 2008 yılında kurulmuş, Türkiye'nin oldukça yeni üniversitelerinden biridir. Akademik açıdan hızlı bir biçimde büyümeyi hedefleyen üniversite; Azerbaycan, Ermenistan, Nahçıvan ve Gürcistan'ın da yer aldığı Güney Transkafkasya ülkelerinin yanısıra İran'ın da bulunduğu coğrafyanın oldukça köklü bir geçmişe sahip zengin kültürlerinin araştırılması ve incelenmesi noktasında da istekli davranarak 2017 yılından itibaren Arkeoloji Bölümü'nü aktif hale getirmiştir. Bölümün aktif hale getirilmesinin yanısıra ülkemizde de büyük bir eksiklik olduğu görülen ve özellikle Türkiye ile kültürel ilişki içerisinde olan Güney Kafkasya, Kuzeybatı İran ve Kuzey Mezopotamya'da gerçekleştirilen arkeolojik kazı ve araştırmaların yayınlanabileceği yeni bir dergi yayınlamayı da üstlenmiştir.

Derginin ismi, öncelikle Iğdır ilinin de yer aldığı geniş bir kültürel bölgeyi kapsayan Aras Nehri'nin içinden aktığı geniş bir coğrafyayı temsil etmesi açısından Aras olarak seçilmiştir. Bilindiği üzere ülkemiz sınırları içerisinde Bingöl Dağları'ndan doğan Aras Nehri; sırasıyla Erzurum, Kars ve Iğdır illerinden geçtikten sonra ülkemiz sınırları dışında Hazar Denizi'ne dökülür. Oldukça geniş ve bereketli bir alana sahip Aras Havzası'nda yapılan araştırmalar bölgenin Pre-historik dönemlerden itibaren yerleşim gördüğünü ortaya koymuştur. Kalkolitik ve Tunç Çağlarına ait merkezlerin varlığı kültürel sürekliliği ortaya koymuş ve Demir Çağında Van Gölü Havzası'nda kurulan Urartu Krallığı'nın egemenlik alanına girmiştir. Sadece ülkemizin değil Yakın Doğu'nun da çatısı olarak adlandırılan görkemli Ağrı Dağı'nı da bünyesinde barındıran Aras Havzası; Güney Kafkasya, İran ve Anadolu arasındaki kültürel ilişkilerin merkezinde yer alan ve tarih boyunca önemini koruyan bir bölge olmuştur.

Iğdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü bünyesinde "Aras, Türkiye Eski Yakın Doğu Araştırmaları Dergisi/Turkish Journal of Ancient Near Eastern Studies" ismiyle yayınladığımız derginin ilk sayısı ile özellikle arkeoloji, tarih ve dilbilim okurlarının karşısına çıkmaktan dolayı büyük bir mutluluk duymaktayız. Derginin kurulması aşamasında bizi cesaretlendiren ve her aşamada destek veren Iğdır Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Hakkı Alma'ya çok teşekkür ediyoruz. Bunun yanısıra ilk sayımızı hem Doğu Anadolu Bölgesi'nde hem de Güney Kafkasya'da önemli arkeolojik çalışmalar gerçekleştirmiş Antonio Sagona'ya ithaf ederek anısını yaşatacak olmaktan dolayı da büyük bir mutluluk duymaktayız.

Dr. Öğr. Üyesi Rıfat KUVANÇ

Dr. Öğr. Üyesi Bilcan GÖKCE

EDİTÖRLER

---

1 A. Sagona'nın biyografisi için bakınız: Ronald T. Ridley, "Antonio Giuseppe Sagona (1956-2017)", *Ancient Near Eastern Studies*, 55, 2018, 1-8.

Prof. Dr. Antonio (Tony) Sagona
(1956 - 2017)

Saygıyla anıyoruz...
In memoriam...

İÇİNDEKİLER /CONTENTS

Politik Sınırlar ve Arkeoloji: Kura-Aras Kültürel Kompleksi ve Iğdır Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Örneği Mehmet Işıklı	9
Reconsidering the Antler Y-Box and Its Findspot in an Early Trialeti Burial in Sos Höyük, Eastern Turkey Claudia Sagona	20
Ilısu Barajı İnşaat Sahasının Arkeolojik Potansiyeli A. Tuba Ökse	42
Ayanis'te Sitadel ve Dış Kent Arasındaki Sosyo-Ekonomik İlişkiler Aylin Ü. Erdem	62
Van Gölü Çevresinde Etnoarkeolojik Bir Araştırmanın Hikâyesi: Kil, Seramik Ekolojisi, Çanak Çömlek ve Urartu'nun Mirası Atilla Batmaz	71
Recently Discovered Archaeological Sites in the Dostan Area, Salmas Region, Iran Behrouz Khanmohammadi - Roberto Dan - Keomars Hajji Mohammadi	83
Ardahan İli 2017 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması Sami Patacı - Özlem Oral Patacı	95

ILISU BARAJI İNŞAAT SAHASININ ARKEOLOJİK POTANSİYELİ

A. Tuba Ökse *

Öz

Ilısu Barajı dolmuş alanında kalacak arkeolojik verilerin incelenmesi, bugüne dek yalnızca sınırlı arkeolojik bilgi sunan bu bölgenin kültür tarihine değerli katkılar sağlamıştır. Bölgede Mezopotamya kültürleri egemendir. Ilısu Barajı inşaat alanında kalan 15 arkeolojik alanın tümü küçük boyutlu, tek katmanlı alanlardır. Küçük tarımcı veya mevsimlik yerleşimlerden oluşan 11 alanda kurtarma kazıları yapılmıştır. Boncuklu Tarla, basit mimarisi ve mezarları olan Çanak Çömleksiz Neolitik B yerleşimidir ve Havuz Mevkii, Ubeyd Dönemine tarihlenen küçük kırsal bir yerleşimdir. Tunç Çağları, Tatıka'da bulunan MÖ 3. binin ilk yarısına ait mezarlar ve bunlarla ilişkili ritüel yapılara sahip bir mezarlık alanı, Zuraki Zeri de MÖ 2. binin ilk yarısına tarihlenen küçük bir kırsal yerleşimle temsil edilmektedir. Zeviya Tivilki ve Kilokki Rabiseki Yeni Assur Dönemi'nde kullanılan yaylaları temsil etmektedir. Bölgede üç yerleşim Roma İmparatorluğu döneminde kullanılmıştır; Ilısu Höyük'te bir askeri kale, Kilokki Rabiseki'de bir oda mezar ve Zeviya Kavla'da bir kırsal yerleşim alanı. Ilısu Köyü'nde ergitme fırınlarıyla ilişkili kırsal yerleşim alanı 13. ve 14. yüzyıllara tarihlenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ilısu Barajı Kurtarma Projesi, Yukarı Dicle, Arkeolojik Miras.

The Archaeological Potential of the Construction Area of the Ilısu Dam

Abstract

The study of the archaeological data remaining under the flood plain of the Ilısu Dam provided valuable contribution to the cultural history of this region that had presented only limited archaeological information until present. The span of the Mesopotamian cultures includes the region. The 15 archaeological areas remaining in the construction area of the Ilısu Dam are all small-scale, single layered sites. Salvage excavations are undertaken in 11 sites being small agrarian or seasonal settlements. Boncuklu Tarla is a Pre-Pottery Neolithic B site bearing simple architecture and burials, and Havuz Mevkii is a small rural site from the Ubaid period. The Bronze Ages are represented by a graveyard with ritual structures from the first half of the 3rd millennium BC uncovered in Tatıka, and by a rural settlement from the first half of the 2nd millennium BC at Zuraki Zeri. Zeviya Tivilki and Kilokki Rabiseki represent small pastures from the New Assyrian period. Three sites have been used during the Roman Empire; at Ilısu Höyük a castle, in Kilokki Rabiseki a chamber tomb, and in Zeviya Kavla a rural settlement have been uncovered. A rural site associated with smelting ovens at the Ilısu village is dated to the 13th-14th centuries.

Keywords: Ilısu Dam Salvage Project, Upper Tigris, Archaeological Heritage.

---

* Prof. Dr. A. Tuba Ökse, Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, e-mail: tubaokse@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-3533-8936.

Giriş

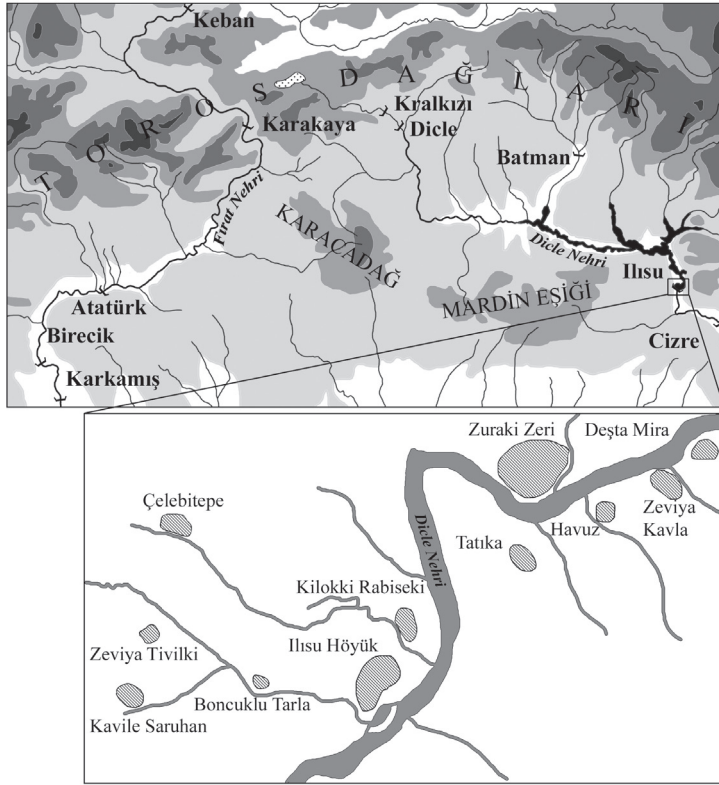
Ülkelerin gelişmesinde önemli rol oynayan kamu yatırımları, devletler tarafından yapılan ulaşım ağı, baraj, santral, endüstri alanları inşaatları gibi alt yapı yatırımlarını kapsar. Kamu yatırımları arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine dayalı Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) 1970'lerde planlanmıştır (Özdoğan 2000; 2006). 1989 yılında hazırlanan Master Plan kapsamında Fırat ve Dicle nehirlerinin Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak illerinde planlanan 22 baraj inşaatı 19 hidroelektrik santrali ile yılda 27 milyar kilovatsaat hidroelektrik enerji üretimi ve 1,8 milyon hektarlık tarım alanının sulanmasını kapsamaktadır (Harita 1). Yukarı Fırat Havzası'na kurulan Keban Barajı rezervuar alanında 1968-1976 yılları arasında saptanan 65 arkeolojik alandan on dokuzunda kurtarma kazısı yapılmıştır. Bunun güneyine kurulan Karakaya Barajı ve Atatürk Barajı rezervuar alanlarında tespit edilmiş 600 arkeolojik alandan yirmi birinde kurtarma kazıları yapılmıştır. Bu barajın güneyine kurulan Birecik ve Karkamış barajları rezervuar alanlarında tespit edilen 68 arkeolojik alandan on ikisinde kurtarma kazıları yürütülmüştür.

Yukarı Dicle Havzası'nı etkileyecek olan Ilısu Barajı ortalama 37.000 hektarlık bir alanı etkileyecektir. Ilısu Barajı rezervuar ve etki alanında yaklaşık 700 arkeolojik alan tespit edilmiş, 2000-2013 yıllarında 45 alanda kurtarma kazıları gerçekleştirilmiştir. Dicle Vadisi'nin Mardin Eşiği Dağları ile Doğu Toroslar arasında kalan bir cep ovasına inşa edilen Ilısu Barajı, Mardin İli Dargeçit İlçesi'nin yaklaşık 12 km doğusunda yer alan Ilısu Köyü ve çevresi ile Şırnak İli Güçlükonak İlçesi Koçtepe Köyü ve çevresini kapsayan 1600 hektarlık alanı kapsamaktadır (Ökse ve diğ., 2008; 2009).

Bu alan 2008 yılında 3-5 m aralıklarla yoğun yüzey araştırması yöntemiyle taranmış ve çoğu uzaktan yerleşim yeri olduğu belli olmayan, ancak üzerinde yürüdüğü zaman görülebilen arkeolojik malzeme sayesinde 65 arkeolojik alan tespit edilmiştir (Tablo 1) (Ökse ve diğ. 2008; 2009a; 2009b). Şantiye ve yerleşkelerin yapı planlamaları bu küçük yerleşim birimlerinden oluşan 15 kazı alanına göre yeniden düzenlenmiş, 11 alanda kazı yapılmıştır (Harita 1, Tablo 2). Kazılar öncesinde yerleşim sınırlarının ve kültür toprağının kalınlığının belirlenmesi için aşınmalardan ve toprak çekilmesinden kaynaklanan kesitler incelenmiş ve bu alanlarda 2011 yılında karotlu sondajlar alınmıştır (Tablo 3) (Ökse 2015a). Buna göre tüm arkeolojik alanlarda Dicle Nehri'nin oluşturduğu konglomera taraçalar üzerinde kalınlıkları 0.5-1.5m arasında değişen kültür dolgusu bulunduğu anlaşılmıştır. Zamanın kısıtlı olması nedeniyle mimari planlar ile profiller fotogrametrik yöntemlerle görüntülenmiştir (Atay ve Ökse 2011). Arazide koordinatları total station ile alınan noktalar işaretlenmiş, kazı alanları yaklaşık 6 m yükseklikteki taşınabilir askıya takılan dijital fotoğraf makinesi ile tam tepeden fotoğraflanmıştır. Resimler üzerinde görülen işaretlerin koordinatları bilgisayara yüklenerek birleştirilmiş, dijital ortamda çizilen planın çıktısı arazide kontrol edilerek gerekli ölçümler ve düzeltmeler yapılarak tamamlanmıştır.

Yüzey araştırmalarında toplanan kap parçalarına göre bu alanların bazı dönemlerde kullanılmış olabileceği belirlenmiş, buna karşın, kazılarda bu dönemlerin bazılarında rastlanmamıştır. Bunun birinci nedeni, bazı dönemlerde kapların birbirine çok benzemesi ve malzemenin stratigrafik diziliminin belirlenememesinden kaynaklanmıştır. Örneğin, Zeviye Tivilki'nin yüzeyinden toplanan seramik parçaları arasında Geç Kalkolitik dönemde üretilen el yapımı, basit kaba kaplara benzeyen parçalar (Ökse ve diğ. 2009a: 76) ile Doğu Anadolu'da Erken Demir Çağı'nda kullanılan el yapımı kaplara benzeyen parçalar ve Kuzey Mezopotamya'da Yeni Assur kentlerinde kullanılan çark üretimi standart kaplara ait parçalar tanımlanmıştır. Buna karşın, 2009 yılında yapılan kazı sonucunda yerel Geç Kalkolitik döneme ait olduğu düşünülen parçaların da Demir Çağı'nda yerel topluluklar tarafından üretilen el yapımı kaplara ait olduğu anlaşılmıştır (Ökse ve diğ., 2014b). Bu kapların Yeni Assur Dönemi standart kapları ile aynı tabanlar üzerinde bulunması da, el yapımı kapların Yeni Assur Dönemi'nde üretilip kullanıldığını ortaya koymuştur.

Yüzey araştırmalarında belirlenen bazı dönemlere kazılarda rastlanmayışının ikinci nedeni de tarım faaliyetleri nedeniyle arkeolojik malzemenin ait olduğu konumdan uzaklara taşınmış olmasıdır. Makineli tarım uygulamalarında alçak höyüklerde ve düz yerleşim

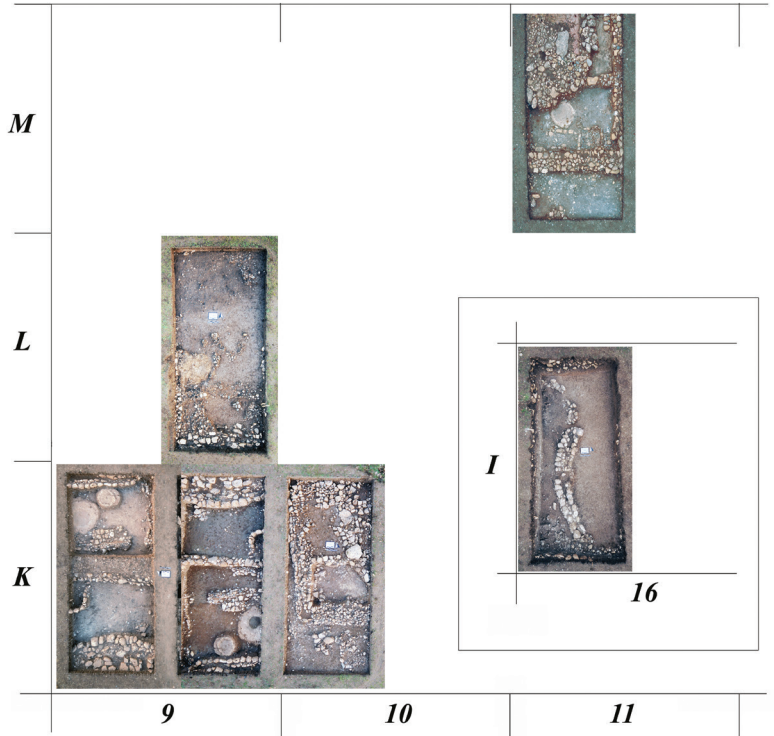

Harita 1- Ilisu Barajı inşaat sahası kazı alanları haritası.

alanlarında tarla sürülmesi sırasında arkeolojik malzeme daha geniş alanlara yayılmakta ve traktörün daha rahat işlenebilmesi için alçak höyüklerin toprağının çukur alanlara taşınarak yayılması ile de arkeolojik malzeme yer değiştirmektedir. Örneğin, Iisu Höyük (Benuva Şengin) yamaçlarındaki bahçelerden toplanan malzeme arasında Orta Tunç Çağı'na ait kap parçaları bulunmuştur (Ökse ve diğ. 2009a: 77). Buna karşın, bu yamaçlarda 2009-2010 yıllarında yapılan kazılarda ana kaya üzerinde sadece Orta Çağ yapılarına rastlanmıştır (Ökse ve diğ., 2018), yüzeyden toplanan erken malzemenin bahçeler için taşınan toprakla bu alana getirildiği anlaşılmıştır.

Yerleşim Tarihi

Baraj inşaat sahasında 2008 yılında yapılan yüzey araştırmalarında en erken yerleşim, Çanak-Çömlek Öncesi Neolitik B evresine (MÖ 10.000-7000) tarihlenen Boncuklu Tarla'da tespit edilmiştir (Tablo 1: no. 26-27, Fotoğraf 1) (Ökse ve diğ., 2014b). Çakmaktaşı ve obsidyen ok uçları, kesici aletler, delgiler ve küçük boyutlu aletler (mikrolitler) ile kemikten üretilen aletlerin geliştiği bu dönemde avcılık ve toplayıcılığın yanı sıra tahıl üretimi ve hayvan evcilleştirme de başlanmıştır. 2012 yılında kazılan 2 m kalınlıkta 5 evreli kültür dolgusunda oldukça düzgün inşa edilmiş ve eklemelerle uzun süre kullanılmış yapılar açığa çıkmıştır. Üst tabakalarda işlenmemiş taşlarla inşa edilmiş dörtgen planlı mimari ve mekânların içlerinde çamurla sıvalı çok sert yuvarlak tabanlar bulunmuştur. Bu tabanlar kirecin eritilip çakılla karıştırılmasıyla oluşturulmuş çok sert bir malzeme (terazzo) ile yapılmıştır. Ölüler ev tabanlarının altına açılan çukurlara, dizleri karna çekik biçimde (hocker) yatırılmış, boyun ve bilekleri çevresinde ele geçen çok sayıda boncuğa göre de, takıları ile birlikte gömülmüşlerdir. Yerleşme, adını üzerinde bulunan yoğun taş boncuklardan almıştır. Çeşitli boyutlarda ve şekillerde olan bu boncuklar içerisinde çok iyi işçiliğe sahip hayvan biçimli boncuklar ve figürinler vardır. Yerleşimde ele geçen çakmaktaşı ve obsidyen delgiler, yongalar, çekirdekler ve mikrolit aletler, yontma taş üretiminin yerleşim yerinde yapıldığına işaret etmektedir.

Fotoğraf 1- Boncuklu Tarla kazı alanları.

Yüzey araştırmalarında Seramikli Erken Neolitik Döneme (MÖ 7. bin) tarihlenen el yapımı, kaba mineral katkılı kaplara ait Koyu Yüzlü Açkılı kap parçaları ile “husking tray” parçaları üç alanda ele geçmiştir (Tablo 1: no. 8, 24, 48), Geç Neolitik Döneme tarihlenen kazıma ve boya bezemeli kaplara ait parçalara rastlanmamıştır. Kavile Saruhan Köyü evleri arasında kazılan, 4x4 m boyutlardaki altı sondajda küllü dolgu içerisinde el yapımı ve çark yapımı kap parçaları ile saban taşları ve öğütme taşları bulunmuştur (Tablo 1: no. 24).

Eski Önasya'da kentleşme sürecinin başladığı Ubeyd Dönemi'ne (MÖ 5200-3600) ait boyalı kap parçalarına üç alanda rastlanmıştır. Havuz Mevkii'nde Erken ve Geç Ubeyd kap parçalarına (Tablo 1: no. 55-56, Şekil 3), Kulakhe Benabahlu'da Geç Ubeyd boyalılarına ait parçalar toplanmıştır (Tablo 1: no. 25, 55-56). Havuz Mevkii 2010-2011 kazılarında açığa çıkan köy yerleşimini (Ökse ve diğ., 2012: 191-196; 2013: 28) taşkınlardan korumak amacıyla kuzeyden çevreleyen kavisli bir set ile kare ve oval planlı mekân temelleri ortaya çıkmıştır. Bu yapılar çakıl taşı ile döşenmiş tabanları olan, köşeleri kavisli üç odalı bir yapı, hücre planlı yapılar ile Ubeyd Dönemi'nde geliştirilen orta salonlu üç bölümlü yapılardan oluşmuştur. Yerleşim içinde açığa çıkan mezarlar arasında, iri taşlar arasında küçük çocuğa ait çene kemiği ile taş döşeme altında yan yana yerleştirilmiş, deformasyon tespit edilen üç kafatası ve iskelet parçalarından oluşan bir grup bulunmaktadır (Eroğlu 2015). Bu buluntu, Neolitik Dönem'de Çayönü Kafataslı Yapısı ile Türbe Höyük taş çevrili mezarlarında (Sağlamtimur - Ozan 2007) görülen Kafataslı Kültürün Ubeyd Dönemi'nde de uygulandığına işaret etmektedir.

Geç Kalkolitik Döneme ait yerel el yapımı kaplara ait parçalar dört alanda ele geçmiştir (Tablo 1: no. 9-10, 46, 57; Fotoğraf 2). Dešta Mira I Mevkiinde kazılan 4x4 m boyutlardaki dört açmada taşlarla çevrilmiş sığ bir çukur ile el yapımı yerel kaplara ait parçalar bulunmuştur (Tablo 1: no. 57).

Yüzey araştırmalarında Erken Tunç Çağı'nın erken evrelerine tarihlendirilen kap parçaları iki merkezde toplanmış, geç evrelerine ait malzemeye rastlanmamıştır. Tatıka'da 2013-2017 yıllarında yürütülen kazılarda mezarlarla ilişkili mimari unsurlar açığa çıkmıştır (Tablo 1: no. 53, Fotoğraf 3) (Ökse 2017a). Yapılardan birisi dörtgen planlı olup aynı konum, plan, boyut ve tarzda üst üste inşa edilen üç evreden oluşmaktadır. Yapıların büyük çoğunluğu güneşin yaz gün dönümündeki pozisyonuna yönelik planlanmıştır. Her yapı katının 30-40 cm kalınlıkta mekân dolgusunun taş duvarların yüksekliği ile örtüşmesi, Neolitik dönemde tapınmaya ilişkin yapıların gömülmesi gibi, ritüel kirlilikten arınma ile ilişkili görünmektedir. Bu yapının duvarları arasına bebek ve çocuk mezarları bırakılmış olması ve mekânda yer alan büyük yassı taş da Çayönü Kafataslı Yapısı ile aynı anlamda görünmektedir. Bu yapıların taban seviyelerine taş sanduka, basit toprak ve çömlek mezarlara bebek ve çocuklar gömülmüştür. Mezarların

Fotoğraf 2- Havuz Mevkii Ubeyd boyalı kapları.

Fotoğraf 3- Tatika kazı alanı.

ve duvarların etrafından toplanan yoğun hayvan kemiği, bu alanların ölü yemeklerinin atıkları için ayrılmış olabileceğini düşündürmektedir (Silibolatlaz Baykara 2019). Kaba katkılı hamurdan üretilmiş el yapımı mezar kapları Kuzey Mezopotamya’da Erken Cezire I (MÖ 2900/2800-2700/2650) evresi ve sonrasında kullanılmıştır (Rova 2011). Mezarlara ve anma törenlerinde kullanıldıktan sonra kırılarak mezar çevresine bırakılmış küçük boyutlu ince nitelikli kaplara ait parçalar, Kuzey Mezopotamya’da MÖ 3100-2500 arasında kullanılan Ninive-5 kültürüne aittir (Fotoğraf 4). Bu tip kaplara ait parçalar Deşta Mira 1 mevkiinde (Tablo 1: no. 57) kazılan 3 sondajda da ele geçmiştir.

Orta Tunç Çağı’na tarihlenen altı alandan Kırmızı-Kahverengi Boya Astarlı (*Red-Brown Wash Ware*) standart seramik ve Habur Boyalılarına ait parçalar toplanmıştır (Tablo 1: no. 9-10, 39, 43, 45, 49). Zuraki Zeri’de (Tablo 1: no. 49) kazılan en alt tabakada taş temelli konutlarda bu seramik grupları kullanılmıştır. Geç Tunç Çağı’nın Kuzey Mezopotamya’da ve Yukarı Dicle Havzası’nda çok sayıda merkezle temsil edilmesine karşın, araştırılan bölgede Orta Assur seramiğine ait parçalara tek alanda rastlanmıştır (Tablo 1: no. 54).

Doğu Anadolu yaylalarında hayvancılık yapan topluluklar, Orta Assur Krallığı’nın Yukarı Dicle Havzası’ndan çekilmesinden sonra bölgeye gelmiş ve mevsimlik yerleşimler kurmuşlardır. Yüzey araştırmalarında el yapımı, düşük ısıda pişirilmiş, bazıları yatay oluk, kazıma ve saplama bezemeli yerel Demir Çağı seramiğine sekiz alanda rastlanmıştır (Tablo 1: no. 9-10, 20-23, 45, 49). MÖ 9. yüzyılda Yeni Assur kralı II. Assurnasirpal bölgede hâkimiyet kurmuştur. Yeni Assur Dönemi’ne ait çark üretimi standart günlük kaplara ait parçalar ise üç alanda toplanmıştır (Tablo 1: no. 3, 11, 20-23) (Ökse

ve diğ., 2009b: 31). Kırsal yerleşim alanlarından ikisinde yapılan kazılarda açığa çıkan konutlarda el yapımı kaplar ile çark yapımı standart kapların birlikte bulunması, bunların Yeni Assur egemenliğindeki yerel halkın kullanmış olduğunu göstermiştir.

Bu döneme ait iki küçük kırsal yayla yerleşimi kazılmıştır. Kumru Tarlası'nda (Zeviya Tivilki) 2009 yılında yürütülen kazılarla ana kaya üzerine kurulmuş tek tabakalı yapı grubu açığa çıkartılmıştır (Tablo 1: no. 17, 20-23, Fotoğraf 5) (Ökse ve diğ., 2010;

2014a). Yapıyı oluşturan altı birimin her birisi söveli kapı girişi olan 2-3 odalı küçük konutlardır. Mekânlarda ele geçen el ve çark yapımı kaplar, öğütme taşları, orak parçaları, taş baltalar, taş ve pişmiş toprak ağırlıklar, demir bilezikler, hançer ve halkalar, yapıların konut olabileceğine işaret etmektedir. Yapı yıkıntısı altında bulunan üç iskelette kafatası deformasyonu tespit edilmiştir (Eroğlu 2014). Yapı grubunun kuzey-

Fotoğraf 5- Zeviya Tivilki yerleşimi.

Fotoğraf 4- Tatika el yapımı yerel ve çark yapımı Ninive-V kapları.

doğu kenarında çark yapımı çömlekler içine bırakılmış 21 yakma mezar bulunmuştur (Ökse ve Eroğlu 2013; Ökse ve diğ., 2014). Mezarlara bırakılan toplam 69 demir bıçak, mızrak uçları, kargı uçları, ok uçları, hançer, bilezik ve fibula Kuzey Mezopotamya ve Doğu Anadolu'daki MÖ 8.-7. yüzyıllara tarihlenen örneklerle benzetilmektedir. Benzeri bir kremasyon mezarlığı Bismil yakınında yer alan Kavuşan Höyük'ün çağdaş tabakalarında tespit edilmiştir (Kozbe 2010).

Fotoğraf 6- Ilisu Höyük sırt yerleşimi mekân dizileri.

Fotoğraf 7- Ilisu Höyük sırt yerleşimi payeli yapı.

Kilokki Rabiseki’de (Tablo 1: no. 45) 2011 yılında kazılan iki mimari tabakada çark yapımı kaplar daha yoğun ele geçmiştir ve ağırlıklı olarak MÖ 7.-6. yüzyıllara tarihlenmiştir. Yerleşimde bir seramik fırını ile bir de taştan üretilmiş çömlekçi çarkı tablası bulunması, burada seramik üretimi yapıldığını kanıtlamaktadır. Çelebi Tepe’de (Tablo 1: no. 7) kazılan 12x6 ve 4x4 metre boyutlarda iki sondajda yangın geçirmiş kırsal konutlara ait taş duvarların bulunduğu, ortalama 1 m kalınlıkta küllü arkeolojik dolguda kap parçaları ve Yeni Assur stilinde kazınmış silindir mühür ele geçmiştir (Ökse ve diğ., 2009: 73).

Fotoğraf 8- Ilisu Höyük sırt yerleşiminde ele geçen masklar.

Yüzey araştırmalarında Roma İmparatorluk dönemine tarihlenen günlük kapların ele geçtiği üç alanda kurtarma kazısı yapılmıştır. Ilisu Köyü’nün kuzeyindeki düzlükte 2010-2011 yıllarında Geç Roma Dönemi’ne ait dörtgen biçimli, 4 m kalınlıkta burçlarla desteklenmiş surlarla çevrili küçük bir askeri yerleşim açığa çıkmıştır (Tablo 1: no. 39, 43, Fotoğraf 6-7) (Ökse ve diğ., 2013a: 25-27; 2014b). Kuzey kenarı açığa çıkan dörtgen sura göre ortalama 1,4-2,35 ha alan kaplayan yerleşim, birbirine dik açılı birleşen çakıl döşeli sokaklarla düzenlenmiştir. Sokakların iki tarafında yer alan birbirine bitişik konumlanmış kare ve kareye yakın planlı mekânlar taş temel seviyesinde korunmuştur. Çakıl döşeli kanallı yollarla düzenlenmiş yerleşim yangınla tahrip olmuştur. Bir dizi dörtgen payesi bulunan büyük bir salonun özel bir işlevinin olduğu düşünülmektedir. Yol boyunca dizilen kare mekânlarda çatıyı taşıyacak direklerin kaidesi olarak kullanılmış iri taş bloklar bulunmaktadır. Yerleşimde ele geçen sikkeler 2.-3. yüzyıllara tarihlenmektedir (Ökse ve diğ., 2013a: 27; Ünal -Köker 2018). Demirden üretilmiş 200 civarında malzeme arasında tarım aletleri, silahlar, kapı kilitleri, menteşeleri ve çivileri bulunmaktadır. Bazı mekânlarda potalar, bazılarında çömleklerin içinde tahıl bulunmuştur. Demirden üretilmiş bir mask “Alexander/Feminen” tipinde, tunçtan üretilmiş diğer mask “Nijmegen-Kops Plateau” tipindedir (Fotoğraf 8). Bu malzeme *hippika gymnasia* adı verilen savaş oyunlarında kullanılmış olmalıdır (Ökse ve diğ., 2018). Mekânlarda komutanların ve askerlerin konutları olduğu, payeli yapının da idari amaçlı kullanılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Bu askeri yerleşme yangın geçirmiş ve hızla boşaltılmıştır. Zeviya Kavla’da (Tablo 1: no. 54, 59) 2013-2015 kazılarında açığa çıkan küçük kırsal yerleşimde ve Kilokki Rabiseki’nin (Tablo 1: no. 45) kuzey uç kesiminde

bulunan soyulmuş taş duvarlı mezar odasında ele geçen malzeme, bunların Ilısu Höyük surlu yerleşimi ile çağdaş olduğunu göstermiştir (Ökse ve diğ., 2013a: 28-30; 2014a).

Mardin Dağları ve çevresini kapsayan bölge 363 yılında Bizans İmparatorluğuna katılmış, 7. yüzyılda İslam orduları tarafından fethedilmiş, 634 yılından itibaren Abbasi ve Emevi, 11. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de Artuklu, Eyyubi ve Memluk yönetimine girmiştir. Yüzey malzemesi arasında bu dönemlere tarihlenen kaba günlük kaplara ait parçalar ve sırlı kap parçaları toplam 22 alanda ele geçmiştir (Tablo 1: no. 8-13, 17, 20-23, 24, 34-37, 39, 43-44, 46, 49-50, 59, 65). Ilısu Köyü (Tablo 1: no. 42) ve Hamza Pehlivan (Tablo 1: no. 1) mezarlıklarında ikincil kullanıldığı değerlendirilen bazı bezemeli mezar taşları 11. yüzyılda ve 14. yüzyıl sonlarındaki Türkmen göçleriyle ilişkilendirilmiştir (Emanet 2018).

Ilısu Höyük (Tablo 1: no. 39, 43) yamaçlarında 2009-2010 yıllarında yürütülen kazılarda taş temellerden oluşan Ortaçağ mimarisine ulaşılmıştır. Güney yamaç açmalarında üç tabaka halinde mimari kalıntılar açığa çıkartılmıştır. Bu tabakalarda Erken İslami Döneme tarihlenen çok sayıda pişirme kabı, küp ve çömlek *insitu* konumda bulunmuştur. Mekânlarda bazalt öğütme taşlarının yanı sıra metal iğne, süsleme parçası, sikkeler gibi madeni buluntular ve cam bilezik parçaları ele geçmiştir (Ökse ve diğ., 2011: 261-264; 2012: 189-191). Batı yamaç açmalarında, körük yuvaları bulunan ve içinde yoğun cüruf bulunan fırınlar maden ergitme amacıyla, mimari de işlik olarak kullanılmış olmalıdır. Fırınların kuzeyinde, tabanları yassı taşlar ile döşenmiş mekânlar çevresinde bulunan ocak ve tandırlar, bu kesimde konutların yer almış olabileceğine işaret etmektedir. Bu alandan toplanan seramik parçaları ile kalıp baskı bezeli parçalar 11-12. yüzyıla tarihlenmektedir. Yapılardan birinde ele geçen gümüş sikke İlhanlı Dönemi'ne aittir.

Bölge 16. yüzyılda da Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmiştir. Tarlalarda ve çeşme çevrelerinde yaygın bulunan ve bölgede halen üretilen çömleklere benzeyen parçaların bulunduğu alanların arkeolojik dolgularının bulunmadığı anlaşılmıştır. Ilısu Köyü (Tablo 1: no. 39, 43, Fotoğraf 9) ve Kavile Saruhan'da (Tablo 1: no. 24) görülen taş konutlar, kaplıcalar (Tablo 1: no. 35-37) ve su değirmenleri (Tablo 1: no. 19, 38) son Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine aittir (Ökse ve diğ., 2009a). İşlenmemiş taşlarla inşa edilmiş iki katlı köy evlerinin avlularında tek katlı ahırları bulunmaktadır. Konutların pencereleri düz veya kemerli biçimlendirilmiş olup, duvarların iç yüzeylerinde depo için kullanılan nişler bulunmaktadır. Çatılar taş kemerler ya da merteklerle inşa edilen düz damlardan oluşmaktadır. Yüzey araştırmaları sırasında tarlalarda ve çeşmelerin çevrelerinde bulunan çömlek parçaları da bölgede Karabayır Köyü'nde halen üretilen günlük kaplara benzemektedir.

Fotoğraf 9- Iisu Köyü'nün 2009 yılındaki görünümü.

Sonuç Yerine

Kamu yatırımları, doğal ve kültürel varlıkların bulunduğu alanları olumsuz etkilemektedir. İnsanlık tarihine ilişkin çok önemli veriler içeren antik yerleşim alanları, mezarlıklar, kutsal alanlar, maden ocakları ve benzeri kültür kalıntıları bu inşa ve ıslah faaliyetleri sırasında ciddi biçimde tahrip olmakta ya da tümüyle ortadan kalkmaktadır. Dicle ve Fırat Havzası'nda kurulan barajların dolum alanlarında yürütülen kurtarma kazıları, bu bölgelerin kültür tarihini aydınlatmıştır.

Ilisu Barajı İnşaat Sahası da bunlardan birisidir. Burada saptanan 15 arkeolojik alandan on birinde yapılan kazılar, bu bölgede yerleşimin Seramik Öncesi Neolitik dönemde başladığı ve aralıklarla günümüze kadar sürdüğünü göstermiştir. Bu alanda yapılan kazılar yerleşimlerin kırsal nitelikte ve küçük boyutlu olduklarını göstermiştir. Yerleşimler yüksek höyüklere dönüşmemiş, engebeli topoğrafyaya yayılmış haldedir. Tespit edilen alanların büyük bölümü kültür dolgusunun höyük oluşturmadığı tek dönemlik yerleşimler olarak kullanılmıştır. Yerleşimlerin arkeolojik dolgularının ince olması, bunların büyük bölümünün açığa çıkartılmasını sağlamış, olasılıkla bilimsel kazılar için tercih edilmeyecek küçük kırsal yerleşim alanları da uluslararası bilgi birikimine katılmış, küçük bir cep ovasının arkeoloji potansiyeli bilinir hale gelmiştir (Ökse 2012; 2015a). Bu sayede kırsal yerleşimler üzerinden çiftçilik ve hayvancılıkla geçinen halkın kültürüne ve yaşam tarzına ilişkin veriler elde edilmiş, kentsel yerleşimlerle aralarındaki önemli farklılıklar ortaya çıkartılmıştır.

Bunlar arasında sivil yerleşim olarak kullanılmamış iki alan kazılmıştır. Tatıka'da Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilen bir mezarlık alanı ve bununla ilişkili kült yapılarından oluşan bir alan kazılmıştır. Yapıların ağırlıklı olarak güneşin yaz gün dönümündeki doğuş konumuna yönlendirilmiş olması yerel bir uygulamanın varlığına işaret etmektedir. Eski Mezopotamya'da Güneş Tanrısının geceleri ölümler ülkesini aydınlattığına ilişkin inanç kapsamında, güneşin gün içerisinde en uzun görüldüğü yaz gündönümünde Güneş Tanrısının yeraltı dünyasına, bir anlamda yaşamın ölüme karşı zafer kazanmasına ilişkin bir anlayış algılanmaktadır. Ölü kültü için kullanıldığı anlaşılan bu alanın Kuzey Mezopotamya'da benzerine rastlanmamıştır.

Roma İmparatorluğu'nun bir döneminde kullanılan küçük sınır kalesinin üzerinde daha geç dönemlere ait katmanların bulunmayışı da buradaki askeri yerleşimin tamamına yakınının açığa çıkartılmasını sağlamıştır. Kalenin 20 km kuzeyinde yer alan Çattepe (Tilli, Tell-Fafan) (Sağlamtimur 2014) ile 25 km güneyinde yer alan Cizre Kalesi'nin birbirine ortalama bir günlük yürüme mesafesinde yer alması, bunların, Roma İmparatorluğu'nun Part sınırını korumak amacıyla III Partica lejyonuna bağlı uç kaleleri olduğu izlenimini bırakmıştır. Ilısu Kalesi, üzerinde başka dönemlere ait yerleşim tabakaları olmaması nedeniyle, Güneydoğu Anadolu'da bu boyutta kazılmış yegâne Roma İmparatorluk dönemi kalesidir.

Ülkemizde 1968 yılından beri baraj projelerinden etkilenecek alanlarda yüzey araştırmaları yaptırılarak sit alanları belirlenmektedir. Buna karşın, baraj göllerinden etkilenecek arkeolojik alanlarda yapılan kurtarma projeleri için yeterli zaman kalmamaktadır. Ilısu Barajı rezervuar alanında yirmi yıla yakın süredir kurtarma kazıları yürütülmekle birlikte, höyükler tümüyle kazılamamıştır. Arkeolojik dolguların doğru ve eksiksiz değerlendirilmesi, kazıların ince işçilikle ve yavaş yürütülmesi ile mümkündür. Aksi halde bu dolgulara ilişkin pek çok veri kaybolacaktır. Höyüklerin çok kalın kültür dolgularına sahip olmaları, kazıların çok uzun seneler sürmesini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle baraj projelerinin başlamasından çok önce kurtarma kazılarının başlatılması önem arz etmektedir. İnsanlığın geçmişinin arşivlerinin zarar görmemesi için kurtarma kazılarının inşaattan çok önce başlatması, kültür mirasının çok daha geniş bir bölümünün kurtarılmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Atay - Ökse 2011 Atay, E., -Ökse, A. T., “Photogrammetric Methods for Recording Archaeological Structures at Zeviya Tivilki on the Upper Tigris, Turkey”, *Antiquity Project Gallery* 85/329.
- Emanet 2018 Emanet, A., “Mezar Taşları”, *Ökse ve diğ.* 2018, 537-548.
- Eroğlu 2014 Eroğlu, S., “Antropolojik Veriler”, *Ökse ve diğ.* 2014b, 279-292.
- Eroğlu 2015 Eroğlu, S., “Antropolojik Veriler”, *Ökse ve diğ.* 2015b, 514-525.
- Kozbe 2010 Kozbe, G., “The Neo-Assyrian Burials Recovered at Kavuşan Höyük in the Upper Tigris Region”, P. Matthiae ve diğ. (eds.), *Proceedings of the 6th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East 2*, Wiesbaden, Harrasowitz, 349-356.
- Ökse 2012 Ökse, A. T., “Kamu Yatırımlarından Etkilenecek Kültür Varlıklarını Kurtarma Projeleri”, *Arulis: Arkeoloji, Tarih, Nüsmistik, Epigrafi, Etnografya* III, 2-14. Gaziantep Müze Dostları Derneği, Gaziantep.
- 2013a Ökse, A. T., “Ilisu Barajı İnşaat Sahasında Bulunan, Yeni Assur Dönemine Ait Demirden Üretilmiş Mezar Eşyaları”, *III. ODTÜ Arkeometri Çalıştayı: Türkiye Arkeolojisinde Metal: Arkeolojik ve Arkeometrik Çalışmalar*. P. Ayter - Ş. Demirci - A. M. Özer (ed.), “Prof. Dr. Halet Çambel Onuruna” *Bildiriler Kitabı*, 117-125. Ankara, Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- 2013b Ökse, A. T., “Ilisu Barajı İnşaat Sahası Yüzey Araştırması”, *Ilisu Barajı ve HES Projesi Arkeolojik Kazıları 2004-2008 Çalışmaları*, 457-460. Diyarbakır, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- 2015a Ökse, A. T., “Baraj Projeleri ve Arkeoloji: Türkiye’nin Güneydoğusunda Kurtarma Kazıları”. Ü. Yalçın - H.-D. Bienert (ed.), *Kültürlerin Köprüsü Anadolu: Türk-Alman Eskiçağ Bilimlerinde Güncel Bilimsel Araştırmalar ve Yeni Bakış Açılıarı*, Der Anschnitt, Beiheft 27, 111-129. Deutsches Bergbau-Museum Bochum, Bonn.

- 2015b Ökse, A. T., “Doğu Anadolu Demir Çağı Kültürünün Güneye Yayılımı: Yukarı Dicle Havzasından Yeni Bulgular”, M. Işıkılı - B. Can (ed.), *International Symposium on East Anatolia – South Caucasus Cultures, Proceedings II*, 262-270. Cambridge Scholars Publishing, Cambridge.
- 2017a Ökse, A. T., “Tatıka Kazıları: Yukarı Dicle Havzasında ETÇ I-II Mezarlığı ve Ritüel Yapılar”, G. Coşkun (ed.), *Dumlupınar Üniversitesi V. Uluslararası Arkeoloji Sempozyumu: Arkeoloji, Anadolu, Zaman ve Mekan*, 15-30. Ankara: Bilgin Kültür Sanat.
- 2017b Ökse, A. T., “Eastern Anatolian ‘Early Iron Age’ Tribes in the Upper Tigris Region: A Cultural and Chronological Assessment”, E. Rova (ed.), *At the Northern Frontier of Near Eastern Archaeology: Recent Research on Caucasia and Anatolia in the Bronze Age*, *Su-bartu* 38, 369-389, Turnhout, Brepols.
- 2018 Ökse, A. T., “Dicle Vadisi’nde Yeni Assur Dönemi Mevsimlik Köyleri: Kilokki Tarlası, Kumru Tarlası, Salat Tepe”, K. Köroğlu - S. F. Adalı (ed.), *Assurlular: Dicle’den Toroslar’a Tanrı Assur’un Krallığı*, 436-452, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Ökse- Eroğlu 2013 Ökse, A. T., ve Eroğlu, S., “The Tradition of Burning the Corpse in the Upper Tigris Region: A Case Study on Zeviya Tivilki in the Upper Tigris Region”, *Akkadica* 134/2, 159-185.
- Ökse - Görmüş 2013 Ökse, A. T., ve Görmüş, A., “Mesopotamian Chalcolithic Cultures in the Upper Tigris Region: A Case Study on Salat Tepe and its Environment”, Y. Morozova - H. Öniz (ed.), *SOMA 2010. Proceedings of the 14th Symposium on Mediterranean Archaeology*, British Archaeological Reports International Series 2555, 133-146. Oxford: Archaeopress.
- 2014 Ökse, A. T., ve Görmüş, A., “İlisu Baraj Gövdesi İnşaat Alanı Kurtarma Kazıları”, A. Özfirat - N. Coşkun (ed.), *Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Kazı ve Araştırmaları*, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayın No. 51, 111-135, Antakya: Hatay Life Medya.
- Ökse - diğ. 2008 Ökse, A. T., Görmüş, A., Atay, E., ve Torpil, S., “Archaeology Affected by the Ilisu Dam in Turkey”, *Antiquity Project Gallery* 82/317. <http://antiquity.ac.uk/projgall/okse317/index.html> (11.05.2014).

- 2009a Ökse, A. T., Görmüş, A., Atay, E., Muluk, Y., Eroğlu, M., Torpil, S., Bayraktar, A. A., Tan, Y., Atlı Balkan N., Astruc, L., ve Kayacan, N., “Ilisu Barajı İnşaat Sahası Yüzeý Araştırmasında Belirlenen Arkeolojik Alanlar”, *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi* 7, 71-94.
- 2009b Ökse, A. T., Atay, E., Eroğlu, M., ve Tan, Y., “Ilisu Barajı İnşaat Sahasına Rastlayan Dicle Vadisi’nin Tunç ve Demir Çağları’ndaki Yerleşim Sistemleri ve Kültür Tarihi”, *TÜBA-AR* 12, 25-48.
- 2010a Ökse, A. T., Görmüş, A., ve Atay, E., “A Rural Iron Age Site at Zeviya Tivilki in the Construction Zone of the Ilisu Dam, South-Eastern Turkey”, *Antiquity Project Gallery* 84/323. <http://antiquity.ac.uk/projgall/okse323/index.html> (11.05.2014).
- 2010b Ökse, A. T., Görmüş, A., ve Atay, E., “Ilisu Barajı - Ilisu Köyü ve Çevresi Yüzeý Araştırması 2008” 27. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 1, 333-349.
- 2011 Ökse, A. T., Görmüş, A., Atay, E., Taşkiran, H., ve Erdoğan, N., “Ilisu Barajı İnşaat Sahası 2009 Kazıları” 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 1, 258-269.
- 2012 Ökse, A. T., Görmüş, A., Atay, E., ve Erdoğan, N., “Ilisu Barajı İnşaat Sahası 2010 Kazıları” 33. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 1, 189-204.
- 2013a Ökse, A. T., Görmüş, A., Atay, E., ve Erdoğan, N., “Ilisu Barajı İnşaat Sahası 2011 Kazıları”, 34. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 2, 25-34.
- 2013b Ökse, A. T., Görmüş, A., ve Atay, E., “Transaction of Local People and the Assyrians in the Upper Tigris Region: New Evidence from the Excavations at Zeviya Tivilki (Kumru Tarlası)”, Y. Morozova - H. Oniz (ed.), *SOMA 2010: Proceedings of the 14th Symposium on Mediterranean Archaeology*, British Archaeological Reports International Series 2555, 43-49, Oxford: Archaeopress.
- 2014a Ökse, A. T., Taşkiran, H., Kartal, M., Görmüş, A., Atay, E., ve Erdoğan, N., “Ilisu Barajı İnşaat Sahası 2012 Kazıları”, 35. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 1, 102-112.
- 2014b Ökse, A. T., Erdoğan, N., Görmüş, A., Atay, E., Öncü, A., Yücel, A., Bayraktar, A. A., Yücel, B., Levent, H., Akan, H., Erdaş, Y., Eroğlu, M., Güneş, A., Tan Atay, Y., Torpil, S., Hamioğlu Güneş, Z., Gürdil Öncü, V., Turan, M., ve Altun, S., *Ilisu Barajı İnşaat Sahası Kurtarma Projesi I: Demir Çağı*. Mardin, Mardin Müze Müdürlüğü.

- 2015a Ökse, A. T., Görmüş, A., Atay, E., Erdoğan, N., ve Ünal, E., “İlisu Barajı İnşaat Sahası 2013 Kazıları”, 36. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 1, 123-136.
- 2015b Ökse, A. T., Erdoğan, N., Görmüş, A., Atay, E., Öncü, A., Gürdil Öncü, V., Yücel, A., Levent, H., Bayraktar, A. A., Altun, S., Eroğlu, M., Güneş, A., Tan Atay, Y., Akan, H., Torpil, S., Hamioğlu Güneş, Z., ve Turan, M., *İlisu Barajı İnşaat Sahası Kurtarma Projesi II: Kalkolitik Çağ*. Mardin, Mardin Müze Müdürlüğü.
- 2016 Ökse, A. T., Görmüş, A., Atay, E., Erdoğan, N., ve Ünal, E., “İlisu Barajı İnşaat Sahası 2014 Kazıları”, 37. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 1, 59-72.
- 2018 Ökse, A. T., Görmüş, A., Erdoğan, N., Atay, E., Çetinkaya, İ., Güneş, A., Atay, Y., Levent, H., Eroğlu, M., Torpil, S., Güneş, Z., Yücel, A., Turan, M., Altun, S., Akan, H., Akkaş, V., Erdaş, Y., Gürdil Öncü, V., Öncü, A., Bayraktar, A. A., Boz, M., ve Görmez, A., *İlisu Barajı İnşaat Sahası Kurtarma Kazıları III: Roma İmparatorluk Dönemi ve Orta-Yakın Çağ Yerleşmeleri*. Mardin, Mardin Müze Müdürlüğü.
- Özdoğan 2000 Özdoğan, M., “Cultural Heritage and Dam Projects in Turkey: An Overview”, S. A. Brandt - F. Hassan (ed.), *Dams and Cultural Heritage Management. Final Report*, 58-61. http://www.eca-watch.org/problems/asia_pacific/china/culture_dams_forWCD2000.pdf (17.03.2018).
- 2006 Özdoğan, M., “Keban Projesi ve Türkiye’de Kurtarma Kazıları”, V. Tolun - T. Takaoğlu (ed.) *Sevim Buluç Anı Kitabı*, 13-19. Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.
- Rova 2011 Rova, E., “Ceramic”, M. Lebeau (ed.), *Jezirah. Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean I*, Brepols, Turnhout: 49-128.
- Sağlamtimur 2014 Sağlamtimur, H., “Dicle Kıyısında Geç Roma Dönemine Tarihlenen Bir Kale ve Nehir Limanı”, *TINA Denizcilik Arkeolojisi Dergisi* 2, 28-39.
- Sağlamtimur - Ozan 2007 Sağlamtimur, H., - Ozan, A., “Siirt Türbe Höyük Kazısı: Ön Rapor”, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi* 2(X), 1-32.

- Silibolatlaz Baykara 2019 Silibolatlaz Baykara, D., “Tatıka Erken Tunç Çağı (I-II) Ritüel Uygulamalarının Zooarkeolojik Açıdan Değerlendirmesi”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 18 (1), 549-564.
- Ünal - Köker 2018 Ünal, E., - Köker, H., “Sikkeler”, *Ökse ve diğ.* 2018, 372-389.

2008 Yüze Araştırmasında Tespit Edilen Alanlar		Neolitik	Kalkolitik	Erken Tunç	Orta Tunç	Geç Tunç	Yerel Demir	Yeni Assur	Roma	Ortaçağ	Yeniçağ	Yakınçağ
Alan No.	Alan Adı											
1	Hamza Pehlivan											
2	Sırt Altı											
3	Şorkey											
4-6	Rasta Mevkii I-III											
7, 11-13	Çelebitepe batı											
8	Rasta Mevkii IV											
9-10	Harabe Tepe											
14-15	Şerişo Bahçeleri											
16	Harmanyeri											
17, 20-23	Zeviya Tivilki											
18	Mezarlık											
19	Değirmen											
24	Kavile Saruhan											
25	Kulakhe Benabahlu											
26-27, 41	Boncuklu Tarla											
29	Mezarlık											
30-33	Derivasyon tünel											
34	Desta Germavi											
35-36	Nebi Süleyman Kaplıca											
37	Parkizan											
38	İlisu Değirmeni											
39, 43	İlisu Höyük											
40	Aşe Bike Mahmut											
42	İlisu Mezarlığı											

2008 Yüzeý Arařtırmasında Tespit Edilen Alanlar		Neolitik	Kalkolitik	Erken Tunç	Orta Tunç	Geç Tunç	Yerel Demir	Yeni Assur	Roma	Ortaçağ	Yeniçağ	Yakınçağ
44, 47	Seydi Kurke											
45	Kilokki Rabiseki											
46	46 No.lu Alan											
48	Temelli											
49	Zuraki Zeri											
50	Abdullahcan											
51-52	Koçtepe											
53	Tatka											
54, 59	Zeviya Kavla											
55-56	Havuz Mevki											
57	Deşta Mira 1											
58	Deşta Mira 2											
60	Koçyurdu Mezarlığı											
61-62	Deştka Bzena											
63	Alisor											
64	Şeyharap											
65	Koçyurdu											

Tablo 1: Ilısu Barajı inşaat sahasında 2008 yılında yapılan yüzeý araştırmasında saptanan arkeolojik alanlar.

2009-2017 Yıllarında Kazılan Alanlar		Neolitik Çağ	Kalkolitik Çağ	Tunç Çağı	Demir Çağı	Roma Dönemi	Orta Çağ
No. 24	Kavile Saruhan						2016
No. 39, 43	Ilisu Höyük					2011-2012	2009-2010
No. 54	Zeviya Kavla					2013-2015	
No. 45	Kilokki Rabiseki				2011	2011	
No. 7, 11-13	Çelebi Tepe				2016		
No. 17, 20-23	Zevila Tivilki				2009		
No. 49	Zuraki Zeri			2016			
No. 53	Tatka			2013-2017			
No. 57	Deşta Mira 1		2016	2016			
No. 55-56	Havuz Mevkii		2010-2011				
No. 26-27	Boncuklu Tarla	2012					

Tablo 2: Ilisu Barajı inşaat sahasında 2009-2017 yıllarında kazılan arkeolojik alanlar.

2011 Yılında Alınan Karotlu Sondajlar Görünen		Yüzey Gözlemleri		Karot Verileri		Kazı Sonuçları
		Dolgu Kalınlığı	Karot Derinliği	Dolgu Kalınlığı	Dolgu Kalınlığı	
No. 39, 43	Ilisu Höyük	Temeller	0.5-1.0 m	3.5 m	3.0-3.6 m	1.3 m
No. 17, 20-23	Zeviya Tivilki	Temeller				0.7 m
No. 45	Kilokki Rabiseki	Temeller				0.5 m
No. 55-56	Havuz Mevkii			3.0 m	0.3-1.0 m	0.6 m
No. 54	Zeviya Kavla			3.5 m	0.5-1.0 m	0.7 m
No. 53	Tatka			3.5 m	0.7-1.5 m	0.7 m
No. 26-27	Boncuklu Tarla					1.5 m
No. 61	Deşta Bzena			4.2 m	0.4 m	
No. 57	Deşta Mira 1					0.5 m
No. 58	Deşta Mira 2	Temeller				
No. 49	Zuraki Zeri		0.5-1.0 m	2.0 m	0.5-1.0 m	1.0 m

Tablo 3: Ilisu Barajı inşaat sahasında 2011 yılında alınan karotlu sondajlar ve kazılara göre arkeolojik dolguların kalınlıkları.

ISSN 2651-4788

9 772651 478002